

СЛОЖНИТЕ ДУМИ В ЖИТИЕТО НА РОМИЛ ВИДИНСКИ ОТ ГРИГОРИЙ ДОБРОПИСЕЦ

Марияна ЦИБРАНСКА, Петя КАРАМФИЛОВА (София, Смолян)

Житието на Ромил Видински от Григорий Доброписец отдавна е заело мястото си на важен исторически източник за разпространението на исихазма на Балканите и за консолидирането на нравствения идеал сред анахоретските и монашеските общности, свързани с него. Не така стои обаче въпросът за информационната стойност на Житието като езиков източник, макар че точно тук се проявява обединяващата роля на словото в културния диалог между православието на Балканите през XIV в. Този аспект на исихазма като езиков диалог може да се илюстрира чрез гръцката и славянската версия на Житието.

Трансформацията на Руско (Райко)¹, родом от Видин, в преподобния пустинножител Добророман, аскет и сподвижник на Григорий Синаит, жизненият му път в търсене на исихасткия идеал в Търново, Парория, Света гора до смъртта му в Раваница, Сърбия, са разказани от името на неговия ученик Григорий много скоро след описваните събития². Ромил Видински е съвременен за XIV в. житиен герой, за когото няма предходен агиографски цикъл, но чието Житие се преписва и на гръцки, и на славянски. Досега в научно обращение са въведени:

1. Пълната славянска версия на Житието по сръбско-български препис от XVI в., N 58 от Гилфердинговата сбирка в Петербургската държавна библиотека, издаден от П. Сирку³;

2. Части от Житието по т. нар. Киприянов ръкопис, сръбска редакция от Националната библиотека в Белград, XVII в., публикувани от Дж. Даничич през 1857 г.⁴ Самият ръкопис е унищожен по време на бомбардировките през Втората световна война заедно с други ръкописи от същото хранилище;

3. Фрагмент от гръцкото житие на св. Ромил, открит и публикуван от И. Дуйчев по преписа във Ватиканския ръкопис Vatic. Urbin. gr. 134, f. 258. Различията със славянския текст карат учения да предположи наличие на съкратена гръцка версия на Житието и да я назове „une adaptation

un peu rhétorique d'un original slave"⁵. Изказаната мисъл от Дуйчев е само предположение, тъй като гръцкият фрагмент е твърде кратък и недостатъчен за формулирането на категорични изводи. По-късно българският учен съобщава за открит пълен гръцки препис на Житието, който не е публикуван⁶;

4. Пълната гръцка версия на Житието по друг гръцки препис от манастира Дохиар на Атон е издадена от Франсоа Алкен⁷.

При тази изворова база е ясно, че въпросът за текстовите взаимоотношения между славянската и гръцката версии е сложен. След сериозното проучване на Пол Девос надделява мнението, че оригиналът на Житието е създаден на гръцки език⁸. Тази теза днес се споделя от повечето изследователи. Множеството български реалии в славянската редакция обаче, част от които липсват в гръцкия текст, изискват да се проучи възможността тя да е преработен и допълнен превод от гръцки, направен от български книжовник и вероятен сподвижник на известния анахорет⁹. Без да развива тезата за „българската линия“ в славянския текст, П. Девос също смята, че голяма част от литературните му достойнства се дължат на неизвестния преводач¹⁰. Тази постановка на въпроса, а и други съображения, практически изключват възможността и двете езикови версии да са дело на монаха Григорий, макар че е изказвана хипотеза за съвместна работа на Григорий Доброписец и неизвестен български книжовник върху Житието, а за място на този литературен контакт се сочи Света гора¹¹. Предполагаемият билингвизъм на житиеписеца (за някои учени Григорий е грък от Константинопол, който бързо е можел да се славянизира в славяноезична монашеска среда), както и заявеният смесен род на учителя му (Ромил е грък по баща и българин по майка), са само една възможна предпоставка за двуезичното разпространение на творбата. Другата, и по-важната, трябва да търсим в общия духовен климат, породен от исихазма, който обуславя циркулирането на общи теми, идеи и езикови форми в книжовния живот на православните балкански народи.

Житието на Ромил Видински е един от образците на преводната агиографска книжнина от XIV в. Нейните параметри и съдържание все още остават една актуална тема в българската славистика, която успешно може да се разреши с езикови разработки и върху други житийни образци на гръко-славянските взаимоотношения от XIV в. като Житието на Теодосий Търновски от патриарх Калист, Житието на Григорий Синаит от същия автор, славянските преводи на някои Метафрастови жития и др¹².

В посока на тези бъдещи търсения е настоящият анализ на композитните форми в Житието на Ромил Видински, който, чрез наблюденията върху една силно зависима от книжовната нормативност микросистема на езика, може да очертае границата и преливането между оригинално славянското и преводното от гръцки. За пълен анализ на тези езикови

взаимодействия, разбира се, ще бъде необходима и пълна лексикална съпоставка.

В славянската версия по изданието на П. Сирку се регистрират 153 словоупотреби на общо 105 композита от различни части на речта и от различни словообразователни модели. В структурно отношение композитните типове повтарят отдавна установената и трайно наложена в книжовния език тенденция сложните думи с първи компонент благо- и вого- да превишават значително по брой останалите сложни думи. Така например, ако посочените формации са представени съответно с по 17 и 14 словоформи, то формации със зъл- наброяват само 5, също толкова са тези с образувателен елемент добро- и със само-; с любо — 6; юдино — 4; ново-, мъного-, досто- и все- — с по 3, а останалите композита принадлежат на малобройни по численост структурни формации. Структурният критерий във формирането на композита и повтарящите се модели имат значение за определяне на устойчивата книжовна норма. Фреквентността пък на отделни словоформи или словоупотребите има пряко отношение към идейните акценти на творбата и към определени семантични топоси, свързани със стила.

Ако се разгледа групата с първи елемент благо-, се вижда, че преводачът е проявил предпочитание към лексемата *благоговѣниѣство*¹³, чрез която се предава гръцката лексема *εὐλαβεία*, за да изрази едно от нравствените качества и иманентно духовно състояние на житийния герой. Традиционен аксиологичен мотив е и този за благодатта (*благодать/благодѣтъ*¹⁴), която монашеският и сподвижнически път се стреми да достигне. По традиция от първите старобългарски християнски текстове лексемата се явява съответствие на гръцките *χάρις, χάρισμα*¹⁵. Всички останали композита с първи компонент благо- в Житието предават съответстващи сложни гръцки думи с начален *εὐ-* формант като *благоуѣстивѣ* — *εὐσεβής*; *благооукрашениѣ* — *εὐπρέπεια*; *благополоуѣниѣ* — *εὐφύης, εὐθετος, εὐροος*; *благоомилиениѣ* — *εὐχατάνυκτος*; *благоврѣмениѣ* — *εὐκαιρος*; *благоразоуѣниѣ* — *εὐγνώμων*; *благодостоѣниѣ* — *εὐστάθεια*; *благодловити* — *εὐλογεῖν*; *благооуѣханиѣ* — *εὐωδία*.

По същия начин групата лексеми с първи формант вого- в преобладаващата си част е изградена от калки на гръцки композита с първи компонент *θεο-*: *воголюбъзънѣ* — *θεοφιλής* (но и *φιλόθεος* — С, 3; А, 115¹⁶), *воголюбъзънѣ* — *θεοφιλῶς*, *вогоматерь* — *θεομήτηρ*, *вогословънѣ* — *θεολόγος*, *вогомюдрънѣ* — *θεοσόφος*; *вогосгодънѣ* — *θεάρετος*. Калкирането остава основен словообразователен начин за предаване на понятийния апарат на гръцкия текст, който типично за агиографската форма на повествование си служи със семантично натоварени категории на християнския нравствен идеал.

Сред композитните формации с първи компонент добро- интерес представлява личното име-прозвище на житийния герой, чрез което се

илюстрират добре взаимовръзките между гръцкия и славянския текст. И в двете версии на Житието се срещат както композитите *Добророманъ* — *Καλωρόμανος* (С, 6, 8, 12, 13; А, 121, 124), така и разложеното прозвище „Добрият Роман“ (в славянския текст *добраго романа* — С, 7, 9; *добрѣи же романи* — С, 15; в гръцкия текст, съответно — *τὸν καλὸν Ῥωμανόν* — А, 120; *τοῦ καλοῦ Ῥωμανοῦ* — А, 122 и др.). При отделните употреби на прозвището в конкретен текст не се открива пълна преводна аналогия. Освен това прозвището *Добророманъ* се появява по-рано в славянския (където се среща и по-често), отколкото в гръцкия текст, съпътствайки подвизите на „чудния Добророман“ в манастирския комплекс на Търновската Света гора — епизод, изпъстрен с множество географски детайли и български реалии (С, 5–6). Няма съмнение, че в тази глава четвърта от славянската версия неговата поява се дължи на намесата на славянския преводач, тъй като според хронотопа на житийното повествование Райко или Руско получава прозвището си едва в Парория при Григорий Синаит: *иже и въ мѣсто романа, добрѣромана его нарекоше — οἵτινες καὶ ἀντὶ Ῥωμανοῦ Καλωρόμανον αὐτὸν ἐπωνόμαζον* (С, 8; А, 121). Следователно в случая може да се предположи, че самият гръцки текст е отразил едно реално състояние на именуване на героя, за което славянският преводач е запазил жив спомен и го е използвал независимо от конкретните употреби в гръцкия вариант. Другото прозвищно име — това на самия автор на Житието — *Доброписецъ*, също дължим на намесата на славянския преводач, тъй като в изданията гръцки текст на Алкен житиеписецът никъде не се нарича с прозвищното си име. *Καλιγράφος* е популярен епитет-прозвище сред средновековните книжовници и може би е фигурирал в други преписи на гръцкото Житие на Ромил. В славянския вариант то е засвидетелствано още в самото заглавие, което изглежда логично следствие от факта, че преводачът е познавал или е знаел за автора, чийто труд е превеждал. Калкирането на готови гръцки модели и форми се наблюдава още в примери като *добрѣплачевьнъ* — *καλλίπενθος*; *достоличительнъ* — *ἀξιέραστος*; *зълострадание* — *καχοπάθεια*; *любовмание* — *φιλοχρηματία*; *малодъшне* — *μῆκροψῦχία*; *мъногѣобразнѣ* — *πολυτρόπως*; *новоизявленъ* — *νεοφάνος*; *прѣководьжнѣ* — *πρωταγωνιστής*; *прѣкѣсѣловити* — *ἀντιλέγω*; *самозкоренне* — *αὐτομέψις*; *тричлестьнъ* — *τριμερὲς*; *христоименитъ* — *χριστωνύμος*; *единѣнравьнъ* — *ὁμότροπος*; *единѣнродьнъ* — *μονογενής* и др. Може да се заключи, че калкирането остава основен начин за превеждане на гръцки композита и че в рамките на един словообразователен модел се наблюдава устойчивост и еднотипност при предаването на структуриоопределящия първи компонент. Славянският преводач на Житието е спазвал закономерността първи форманти с *добро-*, *достоинно-*, *зълѣ-*, *любо-*, *мало-*, *мъного-*, *ново-*, *прѣкѣ-*, *само-*, *три-*, *едино-* да предават съответно модели на *καλλο-*, *ἀξιο-*, *καχο-*, *φιλο-*, *μικρο-*, *πολυ-*, *νεο-*, *ἀντι-*, *αὐτο-*, *τρι-*, *ὁμο-*, *μονο-* и др.

В същото време обаче почти във всеки структурен модел има представители, които показват по-разнообразни отношения спрямо изходните гръцки форми и модел. Така лексемата *добродѣтѣль* в превод на гръцката *ἀρετή* е сложната дума с най-висока фреквентност в синхрон с основната идея на Житието да се обрисова исихастският идеал за добродетелност и благочестие. От старобългарския период на съществуване на книжовната норма това е един от примерите за липса на пряко съответствие и за превод на гръцка проста със славянска сложна дума. Това се отнася и за думата *благодѣть*, с която се превежда гръцката *χάρις*. В композитната група *вог-* лексемата *воглюбъвънъ* превежда структурно начален теомодел, но в някои случаи местата на компонентите са разменени и така славянското прилагателно се явява съответник както на *θεοφίλης*, така и на *φιλόθεος* (A, 115), така както *любовожъствънъ* превежда гръцкото прилагателно *θεοφιλέσιος* (C, 14; A, 126). Лексемата *вогпроуѣвѣдѣнъ* не превежда гръцки симплекс, а се явява съответник на дателната конструкция *ὁ θεῶν προεγνωσμένος* (C, 3; A, 116). Примерите от този тип може да бъдат увеличени, като се има предвид, че в текстологично отношение двата текста нямат пълно покритие и това пряко рефлектира върху състоянието на композитната микросистема. Всъщност в своя анализ П. Девос обособява както липсите в славянския спрямо гръцкия текст, така и преобладаващите по собствените му наблюдения допълнения, които първият предлага, и прави опит да установи типовете промени¹⁷. Картината на тези взаимоотношения изглежда наистина пъстра. Затова със следващите наблюдения ще се спрем както на онези специфични за славянския текст лексеми, които говорят за самостоятелност на преводаческите, а в някои случаи може би и на авторските решения, така и на редките думи, при които покритието между контекстовата употреба на словоформите говори в полза на пряката зависимост между двете версии на Житието. Съпоставката на двата типа взаимоотношения ще очертае реалното състояние на езиковата норма.

Здраводоушевънъ — и *зѣводѣшевное око имоуше* — καὶ ὑγιῆ τὸν τῆς ψυχῆς ὀφθαλμὸν ἔχοντες (C, 1; A, 114). Срещу сложната дума в българския превод е налице словосъчетание в гръцкия текст. В случая не може да се изключи дадената лексема да е плод на издателско виждане и да се отнася за две самостоятелни прилагателни, които не образуват симплекс;

Досточюдънъ — *хотѣше дѣчюднѣй повѣстѣи паметь* — (C, 1); гръцки текст липсва. И при лексемите с първи компонент *досто-/досточно-* няма пълни съответствия между гръцкия и славянския текст. В Пролога към Житието, откъдето се ексцерпира тази лексема, се срещат още еднотипните композита *дѣнно възъискательнъ* — *ἀξιολήτης* и *дѣрачительнѣшини* — *ἀξιέραστος* (A, 114), но в първия случай, ако се доверим на издателя, преписът показва свободна съчетаемост на лексеми, а във втория се от-

нася за предпочитането на суперлативна вместо обикновена положителна степен на прилагателното. Вторият подход е преводаческа особеност на славянския текст и предаването на гръцко прилагателно в положителна степен със суперлатив се наблюдава още в случаи като богословнѣшии за гръцкото θεολόγος или боглюбвѣнѣшиѣ за θεοφιλοῦς. Много интересно наблюдение се извлича от глава XVI на славянския текст, в която Григорий описва бягството от Парория в Загора на героя, когото придружава заедно със стареца Иларион. В славянската версия е употребено суперлативното прилагателно благооумиленнѣшии без гръцки кореспондент: благооумиленнѣшии же и рѣповнѣшии съ кѣ ромиль. далеуе ѿ на на иномь мѣстѣк... — ο δὲ χῆρις Ῥωμύλος μήκοθεν ἡμῶν εἰς ἕτερον τόπον... (С, 18; А, 130). Прави впечатление, че докато славянският текст прибавя експресивни епитети към името на героя, гръцкият текст е по-лаконичен. Двата обаче си сходят в названието Ромил, с което именуват все още носещия монашеското име Роман. Велика монашеска схима под името Ромил героят получава малко по-късно.

христоименитъ — гръцки кореспондент липсва. Прилагателното е агиографски топос сравнение за родителите на Ромил, които са наредени до образците на християнската нравственост, христоименитите мъже (С, 3). В описанието на благочестието и благонравието на родителите на бъдещия анахорет славянският книжовник добавя и фразата мѣпо во есть и родителіе блаженнѣ ради блаженнаго сего нарици. Същата лексема срещаме във финала на житието, този път като калка на гръцкото χριστοῦμος (А, 145).

хѣтрословнѣ — и δῆα σῆγο влѣтъ въ въпросѣ и ѿвѣтѣ хѣтрословнѣи (С, 4). Думата има гръцко съответствие πιθανότης (А, 116) и предава значението 'изкуснословен, умел, убедителен', без да покрива структурата на изходната гръцка форма;

высокооуміе — ἄνοια — в контекста гръцкият и славянският текст описват бързото духовно съзряване на агиографския герой и отдалечаването му от глупостта, присъща на детските години. Изборът на лексемата 'високомерие' е съзнателно търсене на нравствен акцент от страна на славянския книжовник, което сякаш трябва да подготви читателя за последвалите подвизи на героя в служба на ближния и в безкористно себеотдаване. Не случайно в текста се използва сентенциозно звучащото предупреждение високооуміе же ведеть въ погывѣль — ἄνοια δὲ ἄγει εἰς ὄλεθρον (С, 4; А, 116).

отрокостарьць — точно калкира гръцкото παιδαριούγερων (С, 4; А, 117) и е типичен агиографски топос, който отразява идеята за преждевременната духовна мъдрост на светеца през детските или юношеските му години;

ВЛИЗОМЪСТЪНЪ — въдѣтъ близомѣстни жителѣ прѣврѣйнаго гра тринова (С, 5). Лексемата е в значение 'околен, от околностите на' и се екскерпира от глава четвърта на славянския препис, чието начало няма аналог в гръцката версия на Житието и следва да се приеме за оригинално допълнение на славянския преводач. Именно в тази част се среща едно от най-ценните географски описания на Търново и неговите околности;

ХЛѢВОТВОРЪНИЦА — ἀρτοκοπέια (С, 8; А, 120) е една от интересните и редки сложни думи, с която се означава конкретна реалия от монашеския и манастирски живот — 'хлебопекарна';

ЖЕСТОКОСЛОВИЕ — ἀσθηρολογία — отнася се за суровите думи, които старецът, на когото Ромил служи, отправя към него — въса ѿже ѿ волецаго ѿного старца износимаа жестокословѣа — πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ ἀσθενοῦς τοῦδε τοῦ γέροντος ἐκφερόμενα ἀσθηρολογήματα (С, 9; А, 122). При тази лексема първият компонент, познат като модел за образувание на композита още от старобългарските паметници, има ярко оценъчно значение. И в този случай се цели да се подчертае едно от най-изявените качества на житийния герой — смирението. Видно е, че лексемата в българския превод точно следва семантиката и структурата на гръцката.

ЗЪЛОЛЮТЪНЪ — или за зѣлаво томиение злолютнѣ разбойникъ — εἶτε καὶ μᾶλλον διὰ τὸν πειρασμὸν τῶν ληστῶν (С, 12; А, 124). От примера се вижда, че сложната дума е въведена от славянския книжовник и носи силно оценъчно отношение към разбойниците, наречени и в двете версии хусари — ху҃сарѣ — χωσιάριους, чиито набези опустошават Парория ;

МОУЖЕДОВЛѢСТИЕ — време же ѿ проче моужедовлѣстіа и храборства иже по ѣзѣ теченіа — καίρὸς δὲ ἥδη λοιπὸν καὶ τὰς ἀριστείας τοῦ κατὰ θεὸν δρόμου... (С, 15; А, 127). Съпоставката показва, че и тази лексема е творчески превод на славянския книжовник, без структурен еквивалент в гръцкия текст. Добавката на синонима мжжедовлѣстие към храборство, превод на гр. ἀριστεία, цели да се подчертаят подвизите на житийния герой.

ТЪКЛОНОСИТИ - никто не можеть ѿ тѣклоносеши ворити се съ вѣсты — οὐδεὶς δύναται σῶμα φορῶν παλαίειν μετὰ δαιμόνων (С, 19; А, 131). От съпоставката е видно, че сложната дума предава словосъчетание в гръцкия текст. И тук е възможно появата на сложна дума в превода да е резултат от решение на издателя.

ТЪЗОИМЕНИТЪ — и въ сѣоу сѣю тѣзоименитѣ нарѣноу и вѣтвеноу приходить гороу — καὶ καταλαμβάνει τὸ ἅγιον ὄρος τὸ τοῦ Ἀθῶνος (С, 20; А, 131) — гръцко съответствие липсва. И в случая гръцкият текст е много по-лаконичен от превода, който иска да подчертае значимостта на Света гора.

вѣскопарьнѣ — гръцки текст липсва. Лексемата се извлича от цитат по Йоан Лествичник¹⁸ и участва в устойчиво сравнение, а именно сравняването на безимотния инок с орел високолетящ, който се издига над земното и материалното.

врѣминоноснѣ — ἄρθοφόρος (С, 19; А, 131) — става въпрос за товарните животни на монасите, които нападащите мюсюлмани им отнемат. Лексемата в превода точно следва структурата и семантиката на тази в оригинала.

острогнѣвнѣ — ωτρογνῆνῆε же и ωκλεветανῆε. љубопрѣннѣ же, и завистѣ къ искрнѣноу (С, 25) — гръцко съответствие липсва. Думата е част от поучение на св. Ромил и се отнася за вредата от земните желания. И тук гръцкият текст е по-лаконичен, а преводът — по-разгърнат — при разкриване последствията от сластолюбието — в текста — љокосластнѣ, точно съответствие на гръцкото φίληδονία (С, 25; А, 136).

Наблюденията върху композитната микросистема в гръцката и славянската версии на Житие на Ромил Видински от Григорий Доброписец предлагат интересни сведения за гръко-българските езикови отношения от XIV в., разгледани в контекста на духа на епохата. Тенденцията към сближаване с гръцкия език на всички езикови равнища, характеризираща тази епоха, намира израз в господстващия способ за предаване на гръцките композита в българския превод — чрез калкиране. Случаите на предаване на словосъчетание в гръцки с композитум в славянския текст са рядко изключение, като за по-голямата част от тях остават съмнения, че появата на сложната дума в превода е резултат от издателско решение.

Използват се вече познати още от най-старите писмени паметници модели на калкиране, с известни въвеждащи първи компоненти¹⁹. Налице е и трайната тенденция лексемите с първи компонент благо- и бого- да надвишават по честота всички останали.

Стремещът да се следва точно гръцкият текст ражда и някои нови структурни модели, непознати на предходната традиция, представени с лексеми като **врѣминоноснѣ**, **хѣквотворица**, **отрокостарьць** и др.

Интерес представляват и сложните думи без гръцко съответствие, също представящи нови структурни типове — **внзломѣстнѣ**, **вѣскопарьнѣ**, **мѣжедоблестнѣ**, **острогнѣвнѣ** и др. Създаването на сложни думи вероятно е породено от спецификата им с минимум средства да се предава максимум значение. Появата им е и показател за развитието на категорията на сложните думи в българския език. И тук се достига до въпроса, доколко те са проява на индивидуалността на преводача, или присъстват в книжовната традиция на епохата. Отговор на този въпрос в известна степен може даде съпоставката с творбите на двама от авторите с най-значимо присъствие в книжовния живот на онова време — Евтимий Търновски²⁰ и Григорий Цамблак²¹ (вж. таблицата по-долу).

От регистрираните в Житието на Ромил Видински 103 композита (изключваме собственото име *Добророманъ* и прозвището *Доброписъць*) 32 се срещат в творбите и на Евтимий, и на Цамблак. Само в произведенията на Евтимий се регистрират 9 думи; само у Цамблак — 10. У Евтимий регистрираме и 10 словообразователни синоними на сложните думи от Ромиловото житие, а у Цамблак — 7. Една дума има словообразователни синоними и у двамата автори. Най-много съвпадения има при думите, познати вече на предходната книжовна традиция, като тези с начален компонент *благо-* са най-многобройни. От непознатите на класическите старобългарски паметници композита прави впечатление присъствието на *высокопарнъ* — епитет, срещан и у Евтимий, и у Цамблак. В Ромиловото житие се регистрира и наречие *тъзвонинитѣ*, а у Евтимий е налице прилагателното *тъзвонинитъ*. От лексемите, непознати и на старобългарската традиция, и на съвременниците Евтимий и Цамблак, значителен брой представляват появилите се в резултат на стремежа да се следва точно семантиката и структурата на съответните гръцки композита. Помалобройни са случаите на сложни думи без съответствие в гръцкия текст, непознати и на старобългарската традиция, и на съвременността на преводача. Трудно е обаче да се установи доколко в случая става въпрос за проява на словотворчество. Едно разширяване на съпоставителния материал с образци на преводната книжнина от XIV в. би позволило по-категорични изводи в това отношение и би допълнило картината на българо-гръцките езиковите взаимоотношения в светлината на господстващата религиозно-философска доктрина — исихазма.

**Списък на сложните думи в Житие на Ромил Видински в
съпоставка с творбите на Евтимий и Цамблак
(в скоби се посочва честотата на употреба)**

Житие на Ромил Видински = ЖР	Творбите на Евтимий	Творбите на Г. Цамблак	Забележка
благовръмьеннъ (1)	—	—	
благоговѣнство (7)	+	—	У Ц. — <i>благоговѣнъ</i> , <i>благоговѣнѣ</i> , <i>благоговѣнии</i>
благодать /благодѣтъ (13)	+	+	
благодарение (1)	+	+	
благодарити (1)	+	+	
благонждование (1)	—	—	
благоползчнъ (3)	+	+	

Благоприятенъ (1)	+	+	
Благодаримъ (1)	+	+	
Благословити (2)	+	+	И 2-та случая са на мин. деят. пр. I
Благостояниѣ (1)	+	—	У Ц. — благостояниенъ
Благоукрашениѣ (1)	+	+	
Благоумиленъ (1)	—	+	
Благоумилениенъ (1)	—	—	У Ц. — благоумиленъ
Благочестивъ (2)	+	+	
Благочестивѣ (1)	+	+	
Благоуханиѣ (2)	+	+	
Близомѣстненъ (1)	—	—	Възможно е да е близомѣстни
Боговидѣниѣ (1)	+	+	
Богодарованиенъ (1)	+	+	
Боголюбивъ (1)	—	—	У Евт. — боголюбвенъ
Боголюбие (1)	—	—	У Евт. — боголюбвенъ
Боголюбвенъ (5)	+	+	
Боголюбвенѣ (1)	+	+	
Богоматерь (1)	+	—	
Богомъдренъ (1)	—	+	У Евт. — богомъдрѣ
Богопротивенъ (1)	—	—	
Богопровѣдѣниенъ (1)	—	—	
Богословие (1)	+	+	
Богословенъ (1)	—	+	У Евт. — богословие
Богосгоденъ (2)	+	+	
Богочестивъ (1)	—	—	
Брѣменосенъ (1)	—	—	
Велегласенъ (1)	+	+	
Высокопаренъ (1)	+	+	
Высокоумие (2)	—	—	
Всѣдръжителъ (1)	+	+	
Всѣдшненъ (1)	—	—	У Евт. — всѣдшнено, всѣдшненѣ, у Ц. — всѣдшненѣ

всесвѣтъ (1)	+	+	
добродѣтъкъ (15)	+	+	
добродѣтъкънъ (5)	+	+	
доброрисъць			Прозвище на автора на Житието
доброрачевиънъ (3)	—	—	
добророманъ			Името на житийния герой след замонашването му
достинновъзъискательнъ (1)	—	—	В текста — достоинно възъискательнъ
досторачительнъ (1)	+	—	
достославънъ (1)	—	—	
досточудънъ (1)	—	+	
душепользънъ (1)	—	—	
жестокословіе (1)	—	—	
животворити (1)	—	+	В ЖР — сег. деят. пр.; У Евт. — сег. деят. пр.; мин. деят. пр.
здраводушевиънъ (1)	—	—	
зълорѣкствие (1)	—	—	У Ц. — зълорѣкствиънъ
зълорѣкание (1)	—	—	У Ц. — зълорѣкство
зълорлютънъ (1)	—	—	У Ц. — зълорлютство
зълоромилѣние (1)	—	—	
зълорострадание (1)	+	+	
иноплеменикъ (1)	+	+	
любовожествиънъ (1)	—	—	
любовилѣние (1)	—	—	
любовустыниънъ (1)	—	—	
любовърѣние (2)	+	+	
любовърѣкти сѧ (1)	—	+	У Евт. — любовърѣние
любовсластие (1)	—	—	
маловѣрие (2)	—	—	
малодушие (3)	+	+	
милосердіе (1)	+	+	
милиони (1)	—	+	

мъногонороденъ (1)	—	—	
мъногобразнѣ (1)	+	—	У Ц. — мъногобразнѣ
мъногословіе (1)	—	—	
мѣждоблестіе (1)	—	—	
новоначалнѣ (2)	—	—	
новопостриженъ (1)	—	—	
новонавленъ (1)	—	—	
общезитѣльнѣ (1)	—	—	У Евт. — общезитіе
острогнѣвіе (1)	—	—	
отрокостарьць (1)	—	—	
(изъ) ползирѣтъвъ (1)	—	—	
прѣвоподвижникъ (1)	—	—	
прѣкословіе (1)	—	—	
прѣкословити (1)	—	—	
пгстѣножителъ (1)	+	—	
самовластѣно (1)	+	—	
самовластѣнъ (1)	+	+	
самодѣиствѣникъ (1)	—	+	У Евт. — самодѣителъникъ
самопроизволнѣ (1)	—	—	
самозкореніе (1)	—	—	
сквърнѣнословіе (1)	—	—	
смѣреномѣдріе (1)	—	—	
страньнопріемльница (1)	—	+	
стыропгстѣнъ (1)	—	—	
тричлстѣнъ (4)	—	—	
тѣзозименитѣ (1)	—	—	У Евт. — тѣзозименитѣ
тѣлоносити (1)	—	—	В ЖР — сег. деят. пр.
хлѣвотворница (3)	—	—	
христоименитъ (2)	+	—	
хытрословнѣ (1)	—	—	
(8) цѣломѣдрити (1)	+	+	
четиридесатъи (1)	—	—	
четвордесатъница (1)	+	—	
єдиноимѣслѣнъ (1)	—	+	У Евт. — єдиноимѣслѣно, єдиноимѣслѣнѣ

ЮДИНОМЪДРЪНЪ (2)	+	+	
ЮДИНОПРАВЪНЪ (2)	+	—	
ЮДИНОРОДЪНЪ (1)	+	+	

БЕЛЕЖКИ

¹ Според славянската версия на Житието рожденото име на светеца било Руско (Роуско), а според гръцката — Райко (Ράικος).

² Относно времето на написване на Житието вж. бел. към новобългарския му превод, дело на Кл. Иванова и М. Спасова — Стара българска литература. Т. 4. Житиеписни творби. С., 1986, с. 657.

³ Сырку, П. А. Монаха Григория Житие преподобнаго Ромила — Памятники древней письменности и искусства, 136, СПб, 1900.

⁴ Даничић, Ђ. Гласник друштва српске словесности, 9, 1857, 244—255.

⁵ Dujčev, I. Un manuscrit grec de la Vie de St. Romile. — Byzantinoslavica. VII (1937—1938), p. 125.

⁶ Dujčev, I. Un manuscrit grec de la Vie de St. Romile — Studia historico-philologica Serdicensia. 2, 1940. p. 88—92; Romano (Romilo, Romolo) anacoreta in Bulgaria, santo. — Biblioteca Sanctorum, 11, 1969, p. 312-316.

⁷ Halkin, F. Un ermite des Balkans au XIVe siècle. La Vie greque inedite de saint Romylos. — Byzantion, 31, 1961, p. 111—147.

⁸ Devos, P. La version slave de la Vie de S. Romylos. — Byzantion, 31, 1961, p. 149—187.

⁹ За отношенията между гръцкия и славянския текст вж. и **Иванова-Константинова, Кл.** Някои моменти от българо-византийските връзки през XIV в. (Исихазмът и неговото проникване в България) — Старобългарска литература. Изследвания и материали. кн. 1. С., 1971, с. 227—232.

¹⁰ Devos, P. Op.cit, p. 153.

¹¹ Стара българска литература. Т. 4. Житиеписни творби. С., 1986, с. 657.

¹² За преводите на Житие на Григорий Синаит и Житие на Теодосий Търновски вж. **Иванова-Константинова, Кл.** Цит. съч., с. 223—226.

¹³ Всички лексеми се нормализират според старобългарската графична система и според лексикографските принципи за представяне на основна дума. За прилагателните се избира простата форма, а за причастията — съответният глагол.

¹⁴ В текста на Житието думата е винаги съкратена, затова е невъзможно да се установи дали става въпрос за *благодаѣтъ* или *благодаѣтъ*.

¹⁵ Вж. Старославянский словарь (по рукописям X—XI веков). М., 1994, с. 86—87.

¹⁶ С=Сырку, следва страницата в изданието, където се намира съответната дума; А= Алкен, следва номера на страницата с гръцкото ѝ съответствие.

¹⁷ Devos, P. Op.cit, p. 158.

¹⁸ Стара българска литература. Т. 4, с. 482.

¹⁹ Вж. Цейтлин, Р.М. Лексика древнеболгарских рукописей X—XI вв. С., 1986, с. 207—285.

²⁰ Съпоставката с творбите на Евтимий се прави въз основа на монографията на **Харалампиев, Ив.** Езикът и езиковата реформа на Евтимий Търновски. С., 1990, с. 142—145.

²¹ Съпоставката със съчиненията на Цамблак се прави въз основа на изследването на **Спасова, М.** Сложните думи в съчиненията на Григорий Цамблак. В.Търново, 1999, с. 135—142.